

Württembergští dragouni (k článku na s. 25)

ČESKOSLOVENSKÁ NAPOLEONSKÁ SPOLEČNOST

Bulletin ČSNS

ČÍSLO 90 / LISTOPAD 2021

OBSAH

Zprávy ČSNS	1
Dvě bitvy před Algecirasem (Jiří Kovařík)	2
Napoleon I. a Židé (Jakub Arbes)	12
Toulon 1793 – bitva, která odstartovala Napoleonovu kariéru (Tomáš Řepa)	18
Nezdařená protinapoleonská povstání v Německu (Jan Mil. Krystůfek)	25
Okupace, kolaborace a odpor, 1792–1814 (Michael Rapport)	31
Brněnské ulice vyprávějí – doba napoleonská (Leopold Künzel)	42
Na Žuráni (Jaroslav Gregor)	45
Vojákům Žuráně (Z. H. Matyšek)	46

Sir Samuel Hood (12. prosince 1724 – 27. ledna 1816 Bath) vstoupil do královského námořnictva v květnu 1741 a díky své horlivosti a schopnostem postupně stoupal na hodnostním žebříčku. V roce 1746 byl poručík, o deset let později kapitán. Během americké války za nezávislost se střetnul s francouzským admirálem de Grasse. V roce 1787 byl povýšen na viceadmirála a o rok později už patřil mezi členy rady Admirality. Když vypukla revoluce ve Francii, svěřili mu velení nad britskou flotilou ve Středozemním moři. Roku 1793 se v dubnu stal admirálem a v srpnu obsadil Toulon, z nějž byl později vypuzen Napoleonem Bonapartem. Po admirálu Hoodovi byl pojmenován proslulý křižník, jež 24. května 1941 potopila neméně slavná německá bitevní loď Bismarck (olejomalba James Northcote, k článku na straně 18).

ZPRÁVY ČSNS

- V letošním roce si připomínáme kulatá výročí úmrtí tří významných osobností, které se zapsaly do historie dění na Slavkovském bojišti z roku 1805: 30. výročí úmrtí historika, amatérského archeologa a genealoga **Stanislava Bajera** ze Sivic (†13. 10. 1991), 20. výročí úmrtí ředitele Historického muzea ve Slavkově u Brna a předsedy znovuoobnovené Československé napoleonské společnosti **Ing. Jana Špatného** (†31. 8. 2001) a 10. výročí úmrtí **Ing. Františka Galeho** z Tvarožné (†3. 9. 2011). Předsednictvo Zájmového sdružení právníků osob Slavkovské bojiště - Austerlitz uspořádalo malý pietní akt k uctění památky Ing. Jana Špatného. Konal se ve výroční den, v úterý 31. srpna 2021 v 10 hodin na hřbitově ve Slavkově u Brna. (*František Kopecký, předseda Zájmového sdružení*)
- **Davoutovo muzeum bude zřejmě zrušeno.** Asi 20 km od centra Paříže směrem na jih se nachází město Savigny-sur-Orge. V roce 1802 se tam usídlil maršál Davout, zakoupil 451 ha včetně zámku, mlýna, lesa a polností. V letech 1822 až 1823 tam byl dokonce starostou. V roce 2006 ke 200. výročí bitvy u Auerstädtu bylo tam otevřeno malé muzeum věnované nejslavnějšímu občanovi tohoto města. Všechny předměty, které tam jsou vystavené, mu patřily, nebo je dokonce sám nosil. Např. je o něm známo, že před bitvou si rád dával šálek horké čokolády, a v muzeu je vystaven i jeho čokoládový servis. Výstavě vévodí mramorová busta od Fr. J. Bosia, kterou autor zhotovil krátce po Davoutově smrti. Perličkou výstavy je ale akvarel, který městu daroval Nikita Chruščov v padesátých letech 20. století. Zobrazuje maršálskou hůl, kterou Davout ztratil při ústupu z Ruska. Toto vše bude brzy patřit minulosti, protože městská rada 6. 5. 2021 odsouhlasila zrušení Davoutova muzea. Bude připravena nová expozice, která má zahrnovat širší dějiny města. Jestli v nich bude místo pro maršála, se neví. (*Ch. Tichá*)

TOULON 1793 – BITVA, KTERÁ ODSTARTOVALA NAPOLEONOVU KARIÉRU

(Mgr. Bc. Tomáš Řepa, Ph.D.)

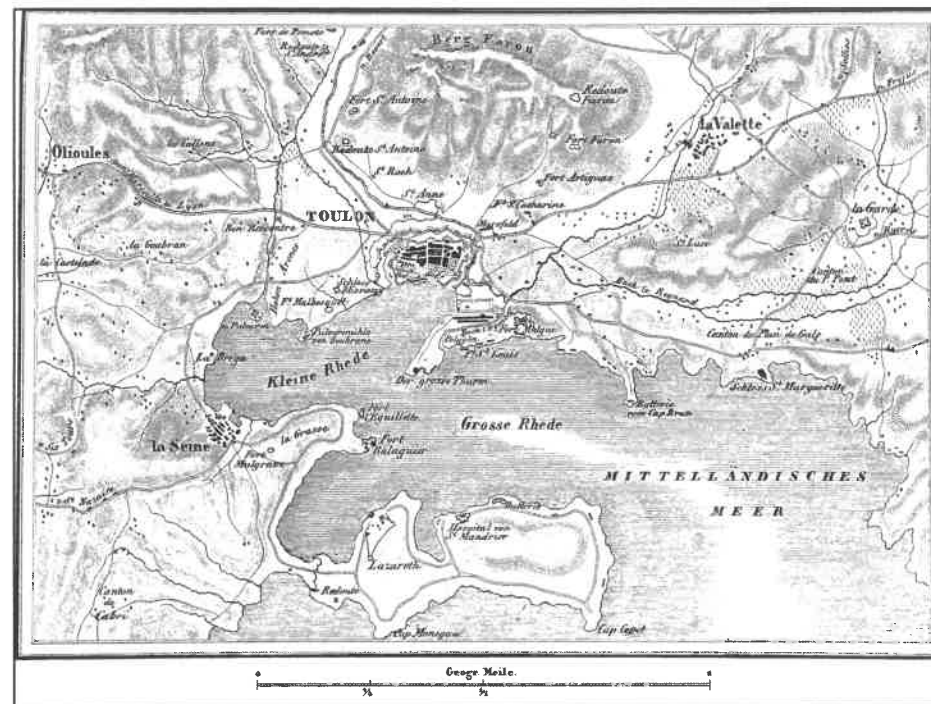
V roce 1793 se odehrála bitva, která osudově ovlivnila dění ve Francii, která se již čtvrtým rokem zmítala v porevolučním chaosu, vnitřních svárech a také ve válce s téměř všemi svými sousedy. Byla to právě bitva u Toulonu, která předznamenala oslnivou kariéru Napoleona Bonaparta. Ten se tak stal jedním z posledních vládců, který koncentroval jak vojenskou, tak politickou moc. Z hlediska vojenských schopností a dovedností své vrstevníky i soupeře ještě dlouho převyšoval a již toto jeho první bojové vystoupení ukázalo, že uvažuje jinak – pružněji a efektivněji, než tomu bylo u většiny tehdejších velitelů zvykem. Vojenské umění se tak posunulo na další úroveň. To však již předbíháme děj dalších událostí, na průběhu bitvy u Toulonu v roce 1793 si však můžeme jasně demonstrovat, čím byl Napoleon (což respektují i ti, kteří jsou vůči němu velmi kritičtí) skutečně výjimečný, jak dokázal motivovat a vést své vojáky a jak se nakonec dokázal dostat do všeobecné známosti, čehož posléze také dovedně využíval.

V létě 1793 prožívala republikánská Francie kritické dny, od revoluce v roce 1789 jedny z nejdramatičtějších. Olej do ohně přilila i lednová poprava krále Ludvíka XVI. Lidové povstání svrhlo moc girondistů a přivedlo k moci radikální jakobíny, čímž začalo období teroru. Intervenční armády přešly navíc na všech frontách do útoku. Vnitřní kontrarevoluce se spojovala s tou vnější. Girondisté a jakobíni spolu nadále soupeřili, obyvatelstvo bylo udržováno v neustálém strachu. Pascal Paoli dobyl s britskou pomocí Korsiku. 13. července byl zabit Marat. Těsně předtím byl zabit také vůdce lyonských jakobínů Chalier a o něco dříve Lepeletier de Saint-Fargeau. V jihofrancouzském přístavu Toulon vypuklo royalistické povstání proti francouzské republice. Představitelé republiky zde byli royalisty povražďeni poté, co k přístavu připlula britská eskadra pod velením admirála Hooda a kapitána Sidney Smitha, aby pomohla povstalcům.

Britové zásobovali Toulon zbraněmi, střelivem, potravinami a potřebným proviantem všeho druhu, aby vytvořili z tohoto hnízda protirepublikánského odporu základnu, odkud by armády royalistů za podpory expedičních vojsk zahraničních monarchií mohly postupovat na sever k Paříži. 28. srpna 1793 tak bylo město za pomoci britské flotily obsazeno. Již předtím proběhlo 25. srpna vyloďení, kdy se u Toulonu vyloďilo cca 17 tisíc spojeneckých vojáků – 2 tisíce Britů, 7 tisíc Španělů, 6 tisíc Neapolských a 2 tisíce Piemontských. Zradou rojalistického admirála Trogoffa byla vydána i celá kotvící francouzská flotila. Asi není nutné zdůrazňovat, jakou pohromu a ponížení to pro Francii znamenalo. Toulon nedokázal předtím dobýt ani slavný Evžen Savojský.

Toulon měl zásadní postavení, jednalo se o nejdůležitější francouzský přístav na pobřeží Středozemního moře. Důležitější ve Francii už byl pouze Brest na pobřeží Atlantiku. Francouzi si důležitost přístavu uvědomovali, bezprostředně po jeho obsazení 29. srpna 1793 začali město z pevniny obléhat všechny jejich dostupné síly (které se postupně navyšovaly) s cílem získat jej zpět. Ze začátku šlo spíše o uzavření cest a spojení s vnitrozemím a případnými dalšími hnízdy povstání. Francouzská republikánská armáda oblehla Toulon z pevniny, moře po celou dobu střetnutí kontrolovala britská flotila.

Historik Manfred k situaci na začátku střetnutí trefně uvádí, že k Toulonu se soustřeďovala pozornost celé Francie, nad starým francouzským městem vlála bílá vlajka Bourbonů – vlajka popraveného krále, a tuto vlajku vnucovali zemi britští, španělští, neapolská a sardinští vojáci, kteří

Mapka Toulonu

vtrhli na území republiky. Bitva o Toulon neměla jen vojenský význam – bylo to především politické střetnutí. Republika jej nesměla prohrát. Právě zde tedy započal vzestup tehdy 24letého Napoleona Bonaparta (původně psáno Buonaparta). Francouzské vojsko generála Cartouxe v počtu cca 23 tisíc mužů přitáhlo od Marseille (kde potlačovalo nepokoje a další rodící se povstání) k Toulonu 8. září 1793. Dále je posílilo 6 tisíc mužů z Italské armády a také 3 tisíce republikánských námořníků, kteří se odmítli podřídit Britům po Trogoffově zradě.

Napoleon Bonaparte v této době v hodnosti kapitána měl štěstí v neštěstí, jeho rodina nuceně emigrovala z Korsiky, kde byla vystavena riziku represí. Napoleon se stále více upínal k Francii jako k zemi, která bude dotvářet jeho identitu i po ukončení předchozího vojenského vzdělávání. Cartouxův velitel dělostřelectva de Dommartin byl v předchozích bojích zraněn, reprezentanti Konventu na jeho místo prosadili i přes Cartouxův odpor a pochybnosti právě Napoleona Bonaparta. Ten se k armádě připojil u Avignonu, jenž také na čas zachvátila kontrarevoluční vzpoura provázaná projevy kruté občanské války, právě včas, aby mohl nabídnout své schopnosti při dobývání Toulonu. Mezi reprezentanty Konventu u armád operujících na jihu Francie měl mladý Bonaparte zastání především u Salicetihho, a také Augustina Robespiera (mladšího bratra Maximiliena Robespiera), a to i na základě svého nedávného literárního počinu *Večere*

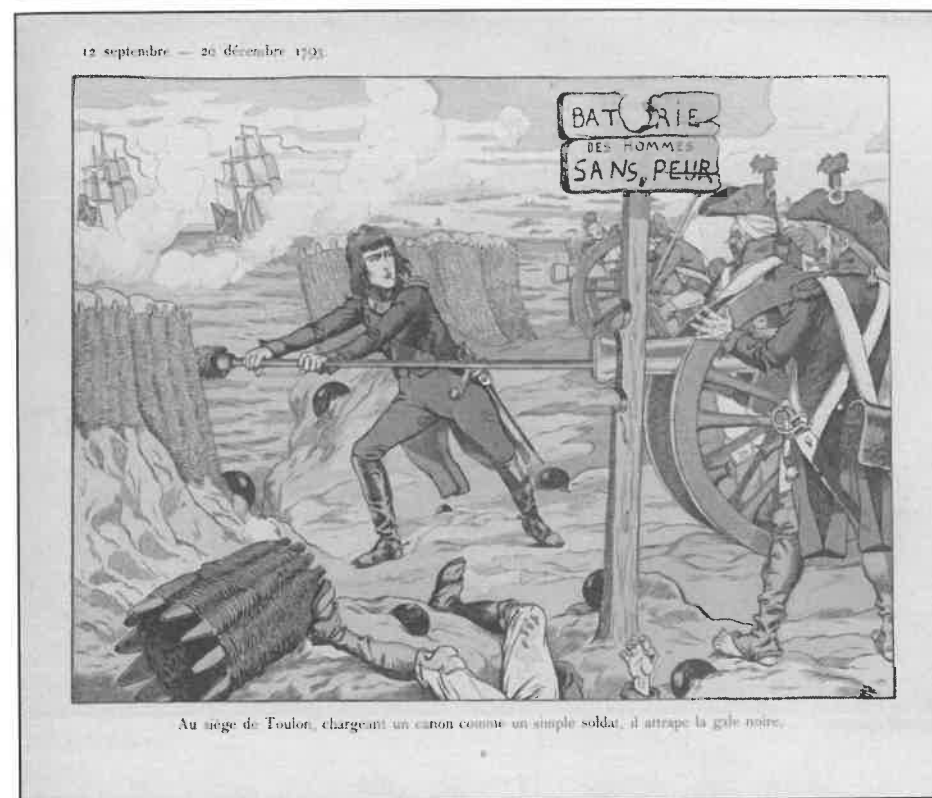

Francouzská dělostřelecká baterie

v *Beaucaire*, která popisovala úkoly jakobínské revoluční vlády a jejíž vydávání bylo republikánskou vládou podpořeno. Později se k tomu dílu už Napoleon nehlásil a většina výtisků byla na jeho rozkaz zlikvidována.

Napoleonův bojový plán byl postaven především na palebné síle obléhacího dělostřelectva. Bonaparte si byl vědom toho, že Britové drží celý přístav v šachu, po seznámení se situací ihned správně rozpoznal, že klíčem k opětovnému získání Toulonu je dobytí malých pevností Eguiette a Balaguier na pobřeží. Ty dokázaly kontrolovat a dělostřelbou držet v šachu průplav mezi velkou a malou rejdou přístavu. Po jejich dobytí by se dostaly britské lodě pod palbu, bylo by přerušeno zásobování, spojenci by byli nuceni Toulon opustit. Britové si byli této hrozby vědomi, a proto vybudovali před pevnostkami respekt budící redutu nazvanou Fort Mulgrave (Brity označovanou i jako „Malý Gibraltar“), a také i tři další menší. Dále bylo důležité dobýt i horu Faron a další výšiny okolo Toulonu a rozmístit tam své obléhací dělostřelectvo. To se však dlouhou dobu nedařilo.

První útok nařízený generálem Cartouxem proti Fort Mulgrave, který byl i přes Napoleonovo naléhání veden pouze velmi omezenými silami přítomné francouzské armády (stovkami mužů), skončil 22. září 1793 porážkou, která navíc vedla k posílení britských pozic o další pěší jednotky a asi dvacítku děl, která mohla střílet kartáčové střely, což byl postrach všech sevřených útvarů pěchoty té doby. Generál Cartoux se projevil velmi váhavě, konec konců před revolucí působil jako malíř. Nařídil Bonapartovi začít ostřelovat pevnost Malbousquet navazující na opevnění samotného Toulonu, to vedlo i k tomu, že britské lodě napadaly dělostřelecké baterie Francouzů a obsluha děl tak byla neustále ohrožována odvetnou střelbou. Do těchto pozic se tak původně mnoho dobrovolníků nehlásilo, Napoleon však s muži promluvil a dokázal je motivovat. Jednu baterii namířenou proti Fort Mulgrave, která byla obdobně pravidelně napadána britskou odvetnou

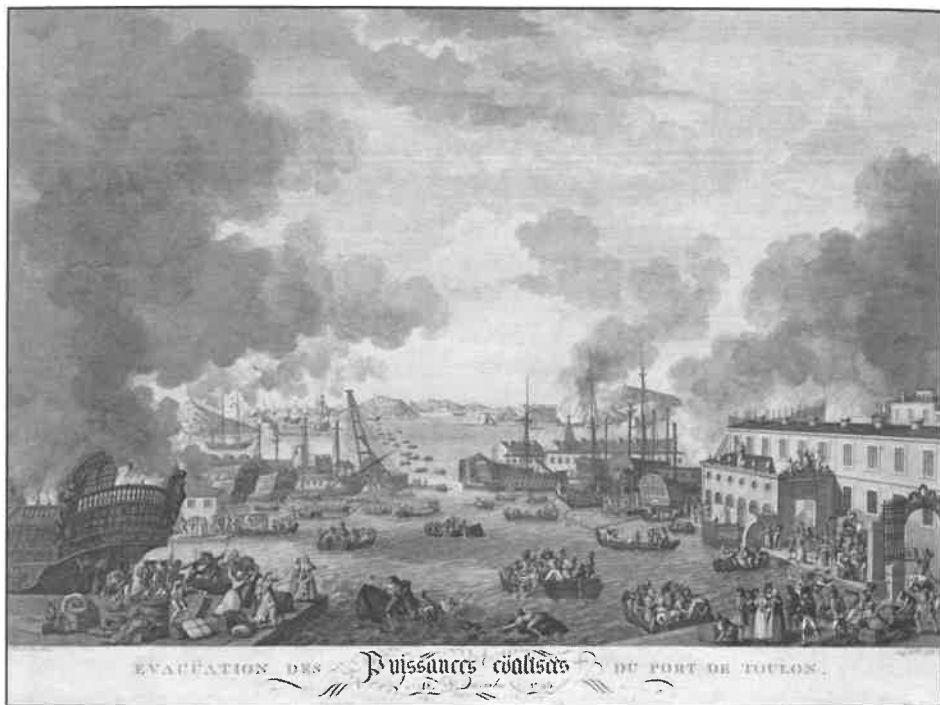

Au siège de Toulon, chargeant un canon comme un simple soldat, il attrape la gale noire.

Baterie „nebojácných“ - Napoleon nabíjí dělo

dělostřelbou a zasypávána střelami, nazval dokonce jako „Baterie mužů beze strachu“ (někdy překládáno i jako „Baterie nebojácných“) a počty dobrovolníků se náhle zvýšily, s obsluhovaním děl už poté žádné potíže nebyly.

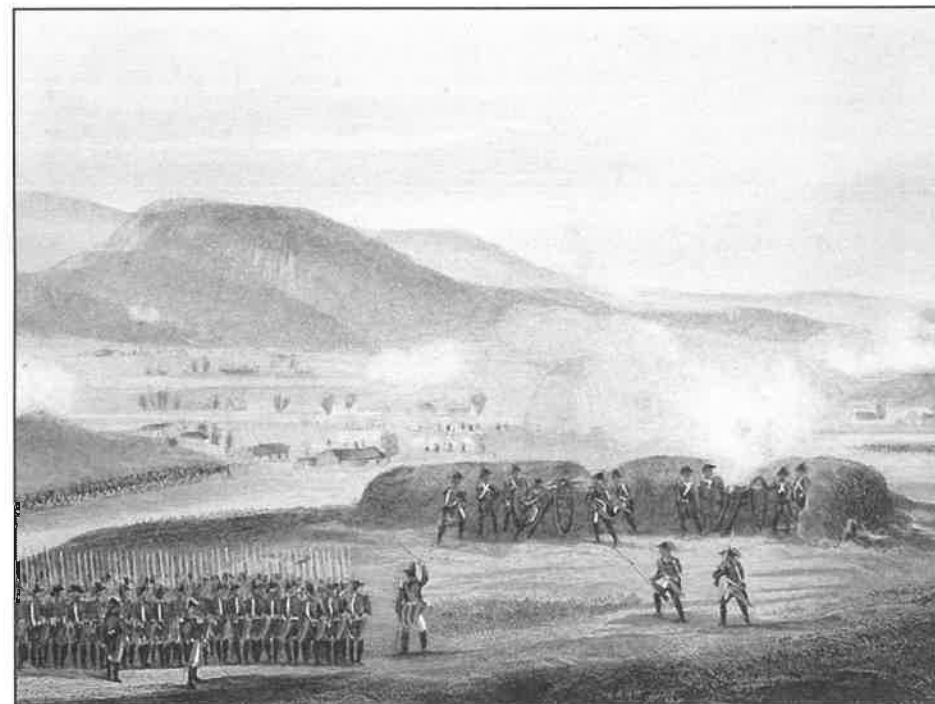
Toto jednání a schopnost nabudit své muže bylo pro Napoleona typické po celou jeho vojenskou kariéru. Napoleon se navíc ukázal i jako schopný organizátor a k ostřelování opevnění nakonec shromáždil na 300 děl včetně velkých ráží, houfnic a moždířů, které dokázal získat, případně nechat vyrobit a dopravit i z velmi vzdálených míst. To také znamenalo zapojení velkého množství dalších profesí do budování valů, celkového přísunu zásob, vlastně svým způsobem i vědecký přístup nejen k vedení samotných operací, ale i veškeré organizační práce kolem zajišťování potřeb celé armády. Za to byl po bitvě také Napoleon přímo pochválen v hlášení. Nutně vyvstala potřeba i v tom vybrat si schopné pobočníky, kteří přítom všem asistovali z řad přítomných vojáků. Jedním z nich byl pozdější generál Junot, který se zde s Napoleonem velmi sblížil. Napoleon si na něm cenil jeho statečnosti a bezprostřednosti. Dalšími byli například pozdější

Spojenci opouštějí Toulon

maršál Marmont, plukovník Muiron, který padl o tři roky později u Arcole, když chránil Napoleona vlastním tělem, nebo věrná pravá Napoleonova ruka, pozdější generál Duroc. Postupně se na dalších taženích přidávali mnozí další, kteří jednou budou tvořit jádro francouzského armádního velení a jakousi novodobou „šlechtu“ francouzského císařství. Tito mladí muži měli mnoho společného, jejich osud však především spojila víra v úspěch na bitevním poli na základě schopností a osobní statečnosti.

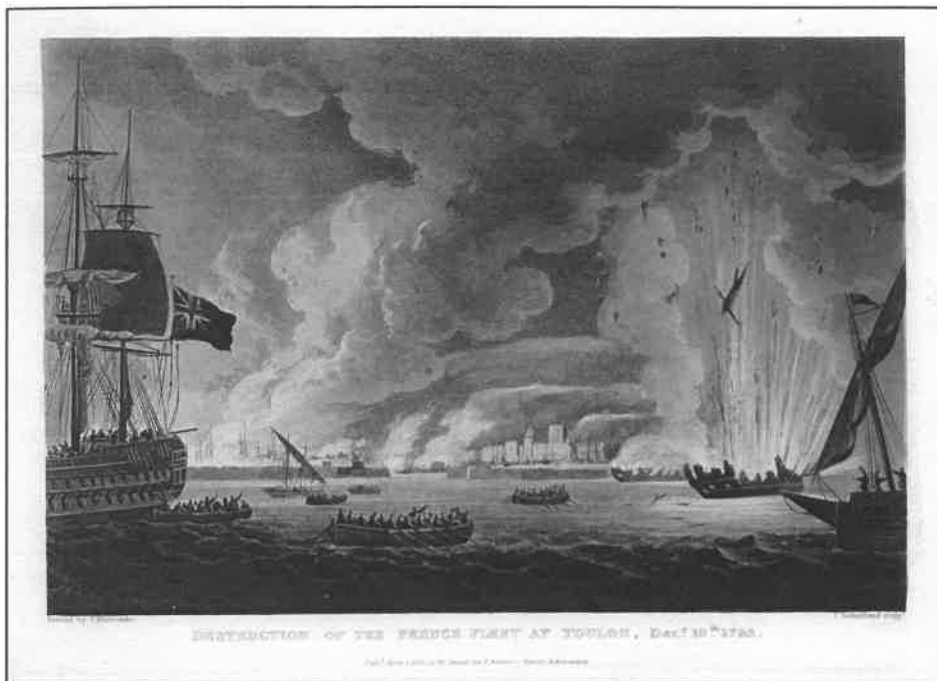
11. září byl váhavý generál Cartoux odvolán, na jeho místo nastoupil Doppet (zde se jednalo pro změnu původní profesí o lékaře), ten se však po dalším neúspěchu u Fort Mulgrave sám po pouhých pěti dnech vzdal funkce, do čela armády obléhající Toulon byl tak 16. září konečně dosazen profesionální voják – generál Jacques Dugommier, ten rychle pochopil, že jedině realizace Bonapartova plánu může vést ke zdárnému cíli. Bylo však třeba jednat a shromáždit maximální síly k útoku. To zabralo ještě nějaký čas, Britové mezitím zvažovali své možnosti a 30. listopadu se rozhodli útoku předejít a zahájili pod velením generála Charlese O'Hary výpad. Britský generál, který se před 12 lety v Yorktownu vzdal Georgi Washingtonovi ve válce o americkou nezávislost, byl v bitvě zraněn do ruky a v tomto případě byl nucen se vzdát Napoleonu Bonapartovi a generálu Dugommierovi. Kolem generála O'Hary tak doslova plynuly velké dějiny. Tím britské pokusy

Vítězství u Toulonu

o zvrát situace skončily. Iniciativa již byla trvale na francouzské straně, síly k závěrečnému útoku byly již z velké části shromážděny. V Toulonu mezi rojalisty vládlo napětí a skepse, věděli, co by je čekalo při opětovném dobytí města republikány a rovněž to, že takovém případě nemohou čekat slitování.

18. prosince 1793 byl přes bahnitý terén a navzdory dlouho trvajícím deštím a chladnému počasí podniknut finální útok proti Fort Mulgrave. Mnoha vojákům zvlhnul střelný prach v mušketách, boj byl veden na bodáky a s nesmírnou tvrdostí. Přítomno bylo i množství španělských vojáků, kteří houževnatě odolávali. Útok nejdříve zakolísal kvůli odhodlané britské obraně, druhou vlnu však osobně vedl sám Napoleon Bonaparte. V boji pod ním padl kůň, britský důstojník jej zranil bodákem do horní části stehna, nakonec však Francouzi drtivě zvítězili a britská obrana se zhroutila. Zraněn byl na bojišti i generál Dugommier, který se také statečně bil mezi svými vojáky. Bezprostředně poté Britové vyklidili pevnosti Eguilette a Balaguier a ti, kteří toho byli schopni, se nalodili na své lodě kotvící u pobřeží, osud bitvy byl zpečetěn, protože Napoleon okamžitě přisunul velkorážná děla a začal odstřelovat celou britskou flotilu kotvící před Toulonem. Britové neměli na výběr a pod tlakem z pevniny a pod palbou neustále střelících francouzských baterií se začali i se všemi ostatními spojenci stahovat z města a jeho okolí. Admirál Hood si

Zničení francouzské flotily, kaňka na Bonapartově triumfu

nemohl dovolit ztratit loďstvo, což bylo přesně to, s čím Napoleon ve svém původním plánu počítal. Při souběžném dobývání hory Faron, které však skončilo jen částečným úspěchem se také vyznamenal pozdější maršál Masséna. Britové nakonec všechny pozice vyklidili a postupně ustupovali do přístavu.

Pro francouzské zájmy se v samotném přístavu odehrála katastrofa v podobě zapálení většiny kotvicích francouzských lodí Brity a Španěly, přičemž ty největší a nejnovější byly dokonce Brity odvlčeny. V arzenálu přístavu navíc shořela i zásoba loďařského dřeva, které dále znemožnilo rychlou výstavbu nových lodí. Tako hořká pachut' jinak skvělého francouzského vítězství na základě Bonapartova úspěšně realizovaného bojového plánu je něčím, o čem se dodnes moc nemluví. Velká Británie se i přes jasnou porážku v bojích o přístav i díky této destrukci francouzské flotily stala pánem Středozemního moře a Francouzům to i v budoucnu způsobovalo mnoho potíží např. při expedici do Egypta. Zachráněno bylo pouze 18 (některé zdroje uvádí 14) francouzských lodí nejčastěji zastaralých typů či jinak silně poškozených a vyžadujících velké opravy.

Britská námořní eskadra a několik přítomných španělských lodí na ústupu ještě dokázaly nalodit mezi 14 a 15 tisíce rojalistů a obyvatel města, kteří se ke vzpouře proti francouzské republice přidali, tedy zdaleka ne všechny. Ve městě vypukl chaos, mnozí se na odplouvající lodě nedokázali dostat, někteří se přitom i utopili. Ti, kteří nedokázali utéct, byli poté vystaveni repub-

likánské odplatě. Po následující 14 dní bylo každý den popraveno několik desítek z nich. I tyto následky přineslo Napoleonovo vítězství při dobývání Toulonu, za násilnosti a represe však přímo neodpovídal a rozkazy k nim nevydal, i když se to později Napoleonovi odpůrci snažili tvrdit. Ráno 19. prosince 1793 byl Toulon definitivně obsazen republikánským vojskem.

V prosinci 1793 byl Napoleon Bonaparte jmenován do hodnosti brigádního generála, přeskočil tedy hodnost plukovníka. Bonaparte u Toulonu neprojevil jen válečnické nadání, schopnost přesně zhodnotit situaci a nalézt nejlepší a nejefektivnější řešení, projevil rovněž osobní statečnost, kdy vedl osobně své vojáky do boje a zasáhl v pravý čas na pravém místě, aby usměrnil nápor vojáků a přitom je vedl kupředu a motivoval. Touto bitvou se Napoleon dostal ze zástupu bezejmenných důstojníků, o kterých mnohdy věděli jen jejich přímí nadřízení a druzi na bojišti, v Napoleonově životě nastal zvrat, který se posléze přetavil i v celkovou změnu atmosféry i na dalších bojištích proti vnějším interventům. Sám Napoleon později na Toulon vzpomínal jako na místo, které jej předurčilo k dalším úspěchům, vyzkoušel si zde pozici, která mu v životě přinesla největší slávu, pozici vojévůdce a organizátora.

LITERATURA

- BARNETT, Correlli: Bonaparte. Překlad Jan Kozák. Brno 2005.
 BLATNÝ, Richard: Napoleonská encyklopedie. Praha 1995.
 BOUHLER, Filip: Napoleon. Praha 1994.
 CASTELOT, André: Napoleon Bonaparte. Praha 1998.
 DEMORY, Jean-Claude: Les maréchaux d'empire. Paříž 2008.
 DUBY, GEORGE: Dějiny Francie od počátků po současnost. Praha 2003.
 KOVAŘÍK, Jiří: Napoleon. I. část, Generál Bonaparte (1769–1804). Třebíč 2017.
 HAYTHORNTHWAITTE, Philip J.: Napoleonovi vojevůdci 1809–1815. Praha 2007.
 HOLMES, Richard: Napoleonské války. Brno 2008.
 MANFRED, Al'bert Zacharovič. Napoleon Bonaparte. Moskva 1972.
 ŠŤOVÍČEK, Michal: Francie proti Evropě. Praha 2017.
 WINTR, Stanislav: Napoleon proti monarchům a vojevůdcům. Cheb 2005.

NEZDAŘENÁ PROTINAPOLEONSKÁ POVSTÁNÍ V NĚMECKU

(Jan Mil. Krystůfek)

V Německu to sice vřelo nenávistí k francouzskému panství, ale projevovala se spíše smělymi slovy než odvážnými činy. Povstat bez cizí pomoci za svobodu a samostatnost podle španělského vzoru se přičilo povaze německého lidu, kterému sice nebylo milé, že nad ním vládl cizinec, ale také neměl důvod, proč by za staré pořádky obětoval životy a své majetky. Tugendbund a spolky podobného druhu šířily národní povědomí mezi širší vrstvy obecného lidu, ale válečné nadšení v něm nezbudily. Teprve když Napoleonově moci byla zasazena v Rusku nezhojitelná rána, a když i Rakousko bylo přinuceno připojit se k francouzským nepřítelům, odvrátilo se Německo od Napoleona, k jehož moci a slávě nemálo přispělo. Ne obětavým bojem, ale pomocí Ruska a Rakouska se Německo zbavilo francouzské nadvlády – to je holý fakt, na němž deklamace německých spisovatelů o vání ducha času nic nezmění.